

<https://doi.org/10.31891/2307-5740-2023-324-6-66>

УДК 338.24:658.5:61

Вікторія БІЛИК

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

<https://orcid.org/0000-0002-1809-0804>

e-mail: bilyk_v@ukr.net

ІНВЕСТИЦІЙНІ ІНСТРУМЕНТИ ПІДТРИМКИ ВІТЧИЗНЯНОГО ІННОВАЦІЙНОГО БІЗНЕСУ НА РЕГІОНАЛЬНОМУ ТА МІСЦЕВОМУ РІВНЯХ

У дослідженні фокус уваги повернуто до місцевого економічного розвитку зі задіянням в таких цілях двох достатньо важливих і системних чинників, як от – інноваційне підприємництво та інвестиції в розвиток місцевого інноваційного бізнесу. З таких позицій метою дослідження визначено обґрунтування дієвих інвестиційних інструментів підтримки та стимулювання розвитку вітчизняного інноваційного бізнесу на регіональному та місцевому рівнях. Доведено взаємозв'язки та показано алгоритм завдань (які мають перерости в події) від стимулювання розвитку підприємництва, покращення його інвестиційного забезпечення та активізації інноваційної діяльності до зміцнення інвестиційно-інноваційної компоненти економічної безпеки України та її регіонів. Визначено мету такої політики – формування достатнього фінансово-інвестиційного ресурсу заради нарощення обсягів і темпів інноваційної діяльності суб'єктів інноваційного підприємництва. Зроблено висновок, що в таких цілях слід реалізувати системну сукупність інвестиційних інструментів. Провідні заходи, які слід реалізувати в Україні на регіональному та місцевому рівнях, визначені за такими інвестиційними інструментами, як інвестиційно-інфраструктурний, кредитний, грантовий, створення спеціалізованих інвестиційних фондів, бюджетної інвестиційної підтримки, підприємницький.

Ключові слова: місцевий економічний розвиток, підприємництво, підприємницький сектор, інноваційний бізнес, розвиток, інноваційна активність, інвестиційні інструменти.

Victoria BILYK

Cherkasy National University named after Bohdan Khmelnytskyi

INVESTMENT TOOLS FOR DOMESTIC INNOVATIVE BUSINESS SUPPORT AT REGIONAL AND LOCAL LEVELS

In the study, the focus of attention is drawn to local economic development and the use of two fairly important and systematic factors for such purposes, such as innovative entrepreneurship and investments in the development of local innovative business. From such positions, the purpose of the study is to substantiate effective investment tools for supporting and stimulating the development of domestic innovative business at the regional and local levels. Interrelationships are proved and the algorithm of tasks (which should turn into events) is shown, from stimulating the development of entrepreneurship, improving its investment support and activating innovative activities to strengthening the investment and innovation component of Ukraine's economic security. The goal of such a policy has been determined - the formation of sufficient financial and investment resources for the purpose of increasing the volume and pace of innovative activity of innovative business entities. It was established that the leading investment instruments (and measures within their limits) that should be implemented for the following purposes should be defined: investment-infrastructure (with measures of public-private partnership in the field of implementation of innovative technological projects, financial leasing and outsourcing to attract technical technological base for R&D, creation of industrial investment and innovation parks, development of infrastructure for financing innovation activities, creation of investment and innovation clusters, other associations, activities of local economic development agencies); credit (using local bond loans for research and development, guarantees for innovation investments, bank lending for innovative projects); grant (with local grant innovation programs, involvement of international technical assistance); creation of specialized investment funds (with crowdfunding measures and the use of revolving funds); budgetary investment support (local target programs for supporting innovative activities, tax incentives for innovations, inter-municipal cooperation in the innovative and technological sphere, budgets for participation in innovative socially significant projects); entrepreneurial (with measures for the development of local innovative entrepreneurship, attracting investments of labor migrants, investment cooperation of small businesses with large enterprises in the innovation sphere).

Keywords: local economic development, entrepreneurship, entrepreneurial sector, innovative business, development, innovative activity, investment instruments.

Постановка проблеми у загальному вигляді

та її зв'язок із важливими науковими чи практичними завданнями

Як показує досвід поступу економічно розвинених держав, конкурентоспроможність економіки країни або окремого регіону, території у значній мірі визначається рівнем інноваційної активності бізнесу, обсягами НДДКР, інноваційної діяльності та впровадженням їх результатів у господарську практику у вигляді нової інноваційної продукції, або створення і застосування сучасних прогресивних інноваційних технологій, технологічних інновацій, продуктивних процесів тощо.

Для України характерною стала ситуація наростання диспропорцій в соціально-економічному розвитку між обласними центрами і великими містами, з одного боку, та сільськими, віддаленими територіями, з іншого боку. Ці дисбаланси слугують суттєвим стримуючим фактором, який обмежує збалансований поступ країни та її регіонів. Відтак, в сенсі стимулювання місцевого економічного розвитку та вирівнювання за рахунок цього диференціації у поступі територій, регіональним та місцевим органам

державного управління і місцевого самоврядування важливо працювати над підтримкою і забезпеченням активізації, по-перше, створення нових суб'єктів бізнесу і нарощення обсягів діяльності існуючих, а, по-друге, їх інноваційної діяльності, розширення горизонтів інноваційно-технологічного розвитку бізнесу та зміцнення за рахунок цього і конкурентоспроможності і соціально-економічної ефективності господарювання.

Своєю чергою, зрушення таких процесів і пришвидшення відповідних тенденцій тісно пов'язане з інвестиціями в активізацію інноваційної діяльності та збільшенням чисельності втілених в життя і успішних інноваційних проєктів. Але саме тут й дисонанс, коли на регіональному та місцевому рівнях і обсяги і можливості для акумулювання й ефективного використання інвестиційного капіталу достатньо обмежені. За ситуації, що склалася, особливої актуальності набувають питання ідентифікації та обґрунтування прийнятних та адекватних механізмів й інструментів місцевої економічної політики в частині стимулювання залучення інвестицій в інноваційні проєкти суб'єктів підприємницького сектора регіональної й місцевої економіки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій

Реформу децентралізації, яка проводилася в Україні до повномасштабної війни, на загал можна вважати успішною. Її головними позитивними підсумками стали достатньо істотне розширення і можливостей і ресурсного потенціалу громад аби самостійно забезпечувати власний розвиток. Однак, як показала практика, цього не достатньо і місцеві громади та суспільство мають активно втілювати в життя ефективні програми та заходи, які, власне, й забезпечать той так бажаний поступ. Одним з ключових чинників місцевого економічного розвитку, як показує зарубіжний досвід, є поступ приватного бізнесу. Саме тому підприємництво завжди перебувало у фокусі наукових дискурсів та наукових досліджень. На сьогодні можна виокремити публікації таких науковців, як Н. Азьмук [1, с.12-24], І. Богатирьов [2, с.73-79], З. Варналій [3, с.10-20], Т. Васильців, Р. Лупак [4, с.88-92] та ін.

Однак, розвиток бізнесу це лише частина справи. Важливо досягти системних змін і закласти основи комплексного розвитку місцевої економічної системи. У такій площині акценти зміщуються не тільки в бік стимулювання розвитку приватного підприємництва, але й ще відносно посилення інноваційної активності суб'єктів господарювання, іншими словами, у керунку поширення інноваційного підприємництва. Ці та пов'язані з ними аспекти достатньо комплексно розкриті в публікаціях таких науковців, як В. Смесова, І. Іщенко [9, с.76-82], А. Сухоруков [10, с.63-81], Т. Зубко [14, с.81-88] та ін.

Однак, інновації тісно пов'язані з інвестиціями. Практично жоден з інноваційних проєктів не може обійтися без значних обсягів інвестиційної підтримки. Саме тому, у значній чисельності публікацій з проблематики інноваційного розвитку бізнесу та стимулювання поступу приватного підприємництва окрема увага приділяється питанням форм і джерел залучення, ефективності використання інвестиційного ресурсу, досліджується зміст і структура інвестиційного процесу і т. п. Зокрема йдеться про дослідження таких авторів, як О. Малій [5, с.71-74], М. Мороз [6, с.28-35], Н. Рибалко [7, с.27-29], І. Рудченко [8, с.16-19], В. Фоміних, Д. Безпалова, А. Довгопола [11, с.61-64], Л. Чех, О. Корогодова [12], Н. Руцишин [13, с.12-18], М. Куницька-Гляш, Я. Березівський [12, с.1785-1798] та ін.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується стаття

Однак, якщо на рівні держави механізми та інструменти державної інвестиційної політики підтримки розвитку інноваційного підприємництва достатньо напрацьовані і розкриті, то на рівні територіальних громад та ще й з урахуванням вітчизняної специфіки і, зокрема ресурсної обмеженості, – ні. Власне, в цьому полягає невирішений аспект аналізованої проблеми.

Формулювання цілей

Метою статті є обґрунтування дієвих інвестиційних інструментів підтримки та стимулювання розвитку вітчизняного інноваційного бізнесу на регіональному та місцевому рівнях.

Вклад основного матеріалу

Розвиток підприємництва на засадах інвестиційно-інноваційної модернізації регіональних економічних комплексів – один з ключових пріоритетів досягнення належного рівня стійкості і життєздатності під час війни, а також швидкого відновлення регіональних економічних комплексів України на етапі повоєнної відбудови. Це також інструмент збереження та навіть нарощення конкурентоспроможності вітчизняного бізнесу в критично складному середовищі наслідків повномасштабної війни.

Більше того, в основі політики відбудови, як це зазначається на нині провідними міжнародними експертами, має бути не відновлення того, що було, а принцип побудови нового, інноваційного, більш ефективного та більш інклюзивного в сенсі соціально-гуманітарного розвитку суспільства. Аналогічно й відносно бізнесу. Це мають бути високотехнологічні підприємства, продукція (послуги) яких будуть мати високий рівень конкурентоспроможності на внутрішньому і на зовнішньому ринках. А досягти цієї мети

можливо лише на засадах інноваційності, поступального інноваційного розвитку в достатній мірі забезпеченого ресурсно, де ключовими є інтелектуально-кадровий та фінансово-інвестиційний капітал.

Відтак, алгоритм змін має набувати послідовності та характеру як на рис. 1

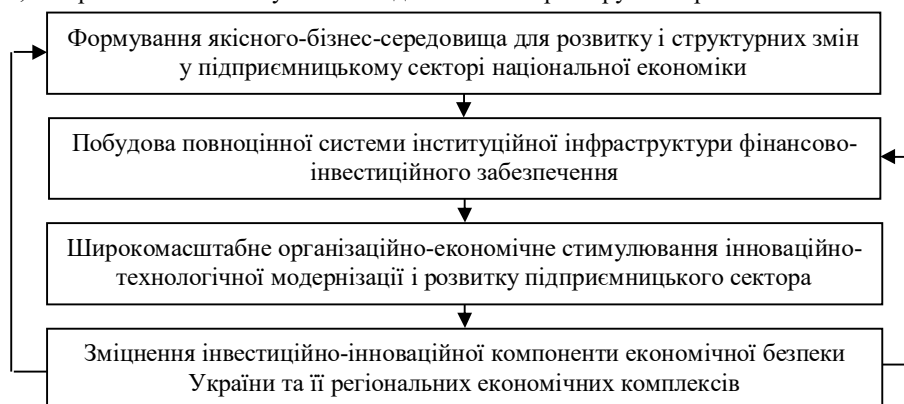

Рис. 1. Послідовність зміцнення інвестиційно-інноваційної безпеки України

Джерело: авторська розробка.

Однак, реалізація визначеної мети та цілей має базуватися на впровадженні комплексу інвестиційних інструментів державної політики, причому потреба в них, а також їх дієвість значно вищі на регіональному та місцевому рівнях управління (рис. 2).

Отже, ведемо мову про інституційні перетворення, які спершу стосуються становлення повноцінного підприємницького сектора національного господарства України. На сьогодні він далеко не досконалий як за кількісними, так і за якісними характеристиками, як за обсягами, так і в структурі, як за формою, так і за інституційним наповненням. Йдеться про такі ключові недоліки, збереження яких ніколи не дозволить забезпечити і високу конкурентоспроможність і належну економічну безпеку українського підприємництва, як нерациональні структурні співвідношення (за чисельністю суб'єктів господарювання, обсягами виробництва і реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), внеском у створення зайнятості, забезпечення місцевого економічного розвитку і т. д.) між секторами малого, середнього і великого бізнесу; «слабкість» сектора малого бізнесу, який «штучно» розширений за рахунок надмірно (як на українські реалії) високих критеріїв відносно чисельності зайнятих (50 осіб) та обсягів реалізованої продукції послуг (8 млн євро); низька інноваційна активність підприємництва в цілому та особливо малого як сектора, який в розвинених економіках виконує для великого бізнесу функцію досліджень і розробок, створення і, що найважливіше – адаптації та перевірки, тестування інновацій на ринку перед початком їх масового втілення у виробничих процесах великих підприємств; відсутність прозорого ринку капіталу та інвестицій для бізнесу, а також венчурного капіталу для малого інноваційного бізнесу, стартапів; мала чисельність практик міжсекторальної та міжгалузевої співпраці малих, середніх і великих підприємств, у т. ч. на основі створення кластерів, а також площадок співпраці суб'єктів з розвинених та з депресивних територій.

Відтак, констатуємо, що політика покращення інвестиційного забезпечення українського інноваційного підприємництва має бути комплексною і виходити за межі суто інвестицій та інновацій, вона має стати частиною регіональної політики зростання, а також складовою політики гарантування економічної безпеки держави на загал.

Якщо вести мову про регіональний та місцевий рівні, то попри, на перший погляд, відсутність дієвих важелів для місцевих органів влади, насправді це не так. І навіть в таких складних умовах ресурсних, особливо бюджетних обмежень, які існують на нині, регіональні та місцеві органи влади все ж мають, як на наш погляд, достатньо розлогий інструментарій засобів нарощення обсягів й ефективності інвестиційної підтримки місцевого інноваційного бізнесу.

В першу чергу, ведемо мову про повноцінне використання можливостей інституційних елементів інвестиційної інфраструктури підтримки інноваційного підприємництва. Найпростіший для бізнесу шлях це залучення банківського кредитування або позик з боку інших суб'єктів фінансово-кредитного сектора країни та регіону. Органам влади слід працювати над поінформуванням бізнесу та суспільства про наявні кредитні й інвестиційні програми, а також можливості доступу до них, включно зі заходами, які здійснюються владою на шляху до спрощення їх доступності і здешевлення вартості використання. Інша альтернатива це розвиток публічно-приватного партнерства в сфері реалізації інноваційно-технологічних проєктів, коли частина інвестиційного ресурсу вкладається безпосередньо суб'єктом господарювання, а інша частина залучається з-зовні (кошти приватних інвесторів, держави, громадськості і т. п.). Якщо мова йде про придбання матеріально-технічної і техніко-технологічної бази для інноваційного розвитку бізнесу, то тут в нагоді можуть стати інструменти фінансового лізингу та аутсорсингу. У сенсі більш системної роботи місцевої влади в частині масштабування інвестиційних проєктів у інноваційній сфері потрібно

говорити про створення на території регіонів / громад індустріальних парків, кластерів, промислово-технологічних зон, інших елементів об'єднання фінансово-ресурсного потенціалу представників підприємництва з різних секторів економіки та видів економічної діяльності і т. п.

Комплексна політика місцевого економічного розвитку

Мета: Розвиток підприємництва та покращення якості життя населення, зміцнення економічної безпеки

Інвестиційний інструментарій місцевої економічної політики

Мета: Формування повноцінного інвестиційного забезпечення стимулювання активізації та ефективної реалізації інноваційних проєктів суб'єктами місцевого бізнесу

- Інвестиційно-інфраструктурний інструмент
Заходи:
 - публічно-приватне партнерство в сфері реалізації інноваційно-технологічних проєктів;
 - фінансовий лізинг і аутсорсинг для залучення техніко-технологічної бази для здійснення НДДКР;
 - створення індустріальних інвестиційно-інноваційних парків;
 - розвиток інфраструктури фінансування інноваційної діяльності;
 - створення інвестиційно-інноваційних кластерів, інших об'єднань;
 - діяльність агенцій місцевого економічного розвитку.
- Кредитний інструмент
Заходи:
 - місцеві облігаційні позики для досліджень і розробок;
 - місцеві гарантії інвестицій під інновації;
 - банківське кредитування інноваційних проєктів.
- Грантовий інструмент
Заходи:
 - місцеві грантові інноваційні програми;
 - залучення міжнародної технічної допомоги.
- Інструмент створення спеціалізованих інвестиційних фондів
Заходи:
 - краудфандинг;
 - револьверні фонди.
- Інструмент бюджетної інвестиційної підтримки
Заходи:
 - місцеві цільові програми підтримки інноваційної діяльності;
 - податкове стимулювання інновацій;
 - міжмуніципальне співробітництво в інноваційно-технологічній сфері;
 - бюджети участі в інноваційних суспільно значимих проєктах.
- Підприємницький інструмент
Заходи:
 - розвиток місцевого інноваційного підприємництва;
 - залучення інвестицій трудових мігрантів;
 - інвестиційна співпраця малого бізнесу з великими підприємствами в інноваційній сфері.

Рис. 2. Інвестиційні інструменти розвитку вітчизняного інноваційного підприємництва на регіональному та місцевому рівнях
Джерело: авторська розробка.

Вважаємо, що можливості першої групи інструментів найбільш потужні, тоді як вони можуть доповнюватися елементами кредитного інструмента. Це місцеві облігаційні позики, гарантії інвестицій та спеціалізоване банківське кредитування інноваційних проєктів суб'єктів господарювання та/чи новостворюваного інноваційного бізнесу. Хоча, розуміємо, що скористатися таким інструментарієм можливо, скоріше, на регіональному рівні або більш фінансово заможним громадам.

У випадку інвестиційної підтримки проєктів інноваційного розвитку бізнесу, що здійснює діяльність на віддалених, часто депресивних, територіях доречно використовувати потенціал грантових програм / проєктів. Це можуть бути як регіональні гранти, так і програми міжнародної технічної фінансової

підтримки і допомоги. Владі слід активно працювати над популяризацією відповідних умов грантів, а також в частині допомоги бізнесу в підготовці заявок та їх легальному лобюванні, наприклад, за рахунок часткового дофінансування і спільної з бізнесом реалізації таких заходів, з підкреслення соціально-гуманітарної компоненти результатів відповідних проєктів.

Слід звернути увагу на те, що на місцевому рівні часто існує потреба в реалізації того, чи іншого інвестиційно-інноваційного проєкту, в реалізації якого зацікавлені всі місцеві стейкхолдери – населення, бізнес, влада тощо. Відтак, кожен з них готовий інвестувати у відповідний проєкт, однак відсутній відповідний механізм, який чітко регулює не тільки умови і засади реалізації проєкту, але й передбачає відповідальність і контроль. На вирішення цього завдання спрямовуються можливості інструменту створення спеціалізованих інвестиційних фондів, а саме краудфандингу, револьверних фондів.

З іншого боку, в разі достатності бюджетного фінансування різного роду інноваційні проєкти, у т. ч. місцевого бізнесу (житлово-комунальна сфера, місцева інфраструктура, туризм, культура і т. п.), можуть інвестуватися за бюджетний кошт, причому як цільово, так і опосередковано у вигляді зменшення поступлень до місцевих бюджетів через надання низки податкових пільг (виключно місцеві податки і збори) для інноваційно активних суб'єктів підприємництва. Перспективним є створення місцевих цільових програм підтримки інноваційної діяльності (наприклад, зі будівництва об'єктів альтернативної енергетики на територіях, де відсутнє газопостачання; у сфері переробки побутових відходів, очищення водою та лісів; розвитку інфраструктури віддалених сіл і т. д.).

Не відкидаємо й безпосередньо підприємницького інструменту, коли влада стимулює розвиток бізнесу у пріоритетних видах економічної діяльності. За рахунок цього створюються робочі місця і знижується безробіття, включно зі збереженням трудового ресурсу на місцях (в іншому разі населення бере активну участь у зовнішній трудовій міграції), нарощується підприємницький капітал, який надалі буде скеровуватися в тому числі на проєкти інноваційного розвитку. На такі цілі можна скеровувати й міграційний капітал місцевого населення, стимулювати співпрацю (бажано пов'язану з розробкою та впровадженням інновацій, прогресивних технологій) місцевого бізнесу з суб'єктами підприємництва з обласних центрів та більш економічно розвинених територій.

Таким чином, існує достатньо варіативний інструментарій стимулювання інвестиційної підтримки розвитку вітчизняного інноваційного підприємництва на регіональному та місцевому рівнях, який потрібно розумно та системно задіяти у відповідних цілях і це дозволить отримати максимальний результат в умовах істотно обмеженого фінансово-інвестиційного та іншого ресурсного забезпечення, що на сьогодні характерно для України і її регіонів в умовах війни.

Висновки з даного дослідження і перспективи подальших розвідок у даному напрямі

На сьогодні актуалізувалося завдання вирівнювання соціально-економічного розвитку більшості територій країни, які знаходяться поза межами обласних центрів, великих міст та центрів ділової активності. У цьому векторі мають формуватися й реалізуватися проактивні заходи з боку органів місцевого самоврядування – територіальних громад за підтримки регіональних органів державної влади. Метою такої політики має стати формування достатнього фінансово-інвестиційного ресурсу заради нарощення обсягів і темпів інноваційної діяльності суб'єктів місцевого бізнесу. Наслідки реалізації такої мети системні, адже такими стануть: поживлення ділової активності населення, збільшення чисельності суб'єктів підприємництва, нарощення обсягів виробництва і збуту продукції (товарів, робіт, послуг), зниження рівня безробіття та збільшення чисельності робочих місць, кількості реалізованих інноваційних проєктів, зміцнення конкурентоспроможності суб'єктів місцевого бізнесу та місцевої економіки на загал, покращення якості життя населення і т. п.

Провідними інвестиційними інструментами (та заходами в їх межах), які мають бути реалізованими в таких цілях слід визначити: інвестиційно-інфраструктурний (зі заходами публічно-приватного партнерства в сфері реалізації інноваційно-технологічних проєктів, фінансового лізингу і аутсорсингу для залучення техніко-технологічної бази для здійснення НДДКР, створення індустріальних інвестиційно-інноваційних парків, розвитку інфраструктури фінансування інноваційної діяльності, створення інвестиційно-інноваційних кластерів, інших об'єднань, діяльності агенцій місцевого економічного розвитку); кредитний (зі застосуванням місцевих облігаційних позик для досліджень і розробок, гарантій для інвестицій під інновації, банківського кредитування інноваційних проєктів); грантовий (з місцевими грантовими інноваційними програмами, залученням міжнародної технічної допомоги); створення спеціалізованих інвестиційних фондів (зі заходами краудфандингу та використанням револьверних фондів); бюджетної інвестиційної підтримки (місцеві цільові програми підтримки інноваційної діяльності, податкове стимулювання інновацій, міжмуніципальне співробітництво в інноваційно-технологічній сфері, бюджети участі в інноваційних суспільно значимих проєктах); підприємницький (зі заходами розвитку місцевого інноваційного підприємництва, залучення інвестицій трудових мігрантів, інвестиційної співпраці малого бізнесу з великими підприємствами в інноваційній сфері).

Подальші наукові дослідження у цьому напрямі стосуються удосконалення методики аналізування якості інвестиційного середовища активізації процесів інноваційного розвитку суб'єктів підприємницького сектора національної економіки.

Література

1. Азьмук Н. А. Управління розвитком малого підприємництва на регіональному рівні. К. : КНЕУ, 2003. 212 с.
2. Богатирьов І. О. Ефективність розвитку підприємництва. Формування ринкових відносин в Україні. 2006. Вип. 7-8. С. 73-79.
3. Варналій З. С. Мале підприємництво: основи теорії і практики. К. : Т-во "Знання", КОО, 2005. 302 с.
4. Васильців Т. Г., Лупак Р. Л., Васильців В. Г. Характеристика функціональних складових економічної безпеки сектору інформаційно-комунікаційних технологій України. *Економічний дискурс*, 2017. Вип. 1. С. 161-172.
5. Малій О. Г. Фінансові ресурси підприємств та джерела їх формування: теоретичні аспекти. *Актуальні проблеми інноваційної економіки*. 2016. № 2. С. 71–74.
6. Мороз М.О. Детермінанти інвестиційної безпеки України. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2017. Вип. 2(50). С. 28–35
7. Рибалко Н. О. Фінансові ресурси – основа діяльності підприємств. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2009. № 3 (94). С. 27–29.
8. Рудченко І. В. Удосконалення механізму управління фінансовими ресурсами підприємства. *Сучасні питання економіки і права*. 2011. Вип. 1. С. 16–19.
9. Смесова В. Л., Іщенко І. О. Інновації як основа підвищення якості продукції та забезпечення конкурентоспроможності підприємства. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. 2020. Вип. 43. С. 76–82.
10. Сухоруков А. Проблеми інноваційної безпеки України. *Економіка і прогнозування*. 2011. № 2. С. 63–81
11. Фоміних В. І., Безпалова Д. І., Довгопола А. Д. Аспекти формування та використання фінансових ресурсів підприємства. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. 2017. № 27 (2). С. 61–64.
12. Чех Л. М., Корогодова О. О. Інноваційний розвиток економіки України в умовах Індустрії 4.0. *Актуальні проблеми економіки та управління*. 2020. № 14. URL: <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/205849>.
13. Руцишин Н. М. Теоретико-методологічні засади та прикладні інструменти реалізації потенціалу банківської системи в забезпеченні структурного реформування економіки : монографія. Львів : СПОЛОМ, 2020. 404 с.
14. Зубко Т. Л. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства галузі зв'язку. *Економіка. Менеджмент. Бізнес*, 2016. Вип. 3. С. 81-88.

References

1. Azmuk, N. A. (2003). Management of small business development on the regional level. Kyiv. 212 p.
2. Bogatyriov, I. O. (2006). Effectiveness of entrepreneurship development. Market relationship in Ukraine forming. Vol. 7-8. pp. 73-79.
3. Varnaliy, Z. S. (2005). Small entrepreneurship: bases of theory and practice. Kyiv. 302 p.
4. Vasylytsiv, T. G., Lupak, R. L., Vasylytsiv, V. G. (2017). Characteristics of functional components of economic security of the information and communication technologies sector of Ukraine. *Economic discourse*. Vol. 1. pp. 161-172
5. Malij, O. Gh. (2016). Financial resources of enterprises and sources of their formation: theoretical aspects. *Actual problems of innovative economy*, no. 2, pp. 71–74.
6. Moroz, M. O. (2017). Determinants of Ukraine's investment security. *Scientific herald of Uzhgorod University*, vol. 2 (50), pp.28–35.
7. Rybalko, N. O. (2009). Financial resources are the basis of enterprise activity. *Formation of market relations in Ukraine*, no. 3 (94), pp. 27–29.
8. Rudchenko, I. V. (2011). Improving the mechanism of financial resources management of the enterprise. *Modern issues of economics and law*, no. 1, pp. 16–19.
9. Smiesova, V. L., Ishchenko, I.O. (2020). Innovation as the basis of increasing product quality and ensuring competitiveness of the enterprise. *Scientific Bulletin of the International Humanitarian University. Series: Economics and management*, vol. 43, pp. 76–82.
10. Sukhorukov, A. (2011). Problems of Ukraine's Innovation Security. *Economics and Forecasting*, no. 2, pp. 63-81.
11. Fominykh, V. I., Bezpalova, D. I., Dovghopola, A. D. (2017). Aspects of formation and use of financial resources of the enterprise. *Scientific Bulletin of Kherson State University. Economic sciences series*, no. 27(2), pp. 61–64.
12. Chekh, L. M., Korohodova, O. O. (2020). Innovative development of ukrainian economy in Industry 4.0. *Actual Problems of Economy and Management*, vol. 14. URL : <http://ape.fmm.kpi.ua/article/view/205849>.
13. Rushchyshyn N. M. Theoretical and methodological principles and applied tools for realizing the potential of the banking system in ensuring structural reform of the economy. Lviv, 2020. 404 p.
14. Zubko, T. L. (2016). Assessment of the level of economic security of enterprises in the communications industry. *Economy. Management. Business*, 2016. Vol. 3. pp. 81-88.